

Wprowadzenie. Życie na granicy – transnarodowe praktyki mieszkańców niemiecko-polskiego pogranicza Gartz-Gryfino

Życie na granicy – transnarodowe praktyki mieszkańców niemiecko-polskiego pogranicza (Gartz-Gryfino)

Wprowadzenie

Od czerwca 2016 do czerwca 2018 studenci Instytutu Etnologii i Antropologii Kulturowej Uniwersytetu Warszawskiego oraz Instytutu Etnologii Uniwersytetu w Hamburgu prowadzą wspólnie badania na terenach bezpośrednio przylegających do granicy polsko-niemieckiej, w rejonie miejscowości Gryfino (Polska) i Gartz (Niemcy). Badania są prowadzone pod kierunkiem Agnieszki Halemby (UW) i Joachima Otta Habecka (UHH) i finansowane przez Polsko-Niemiecką Fundację Na Rzecz Nauki.

Aby opisać charakter współczesnych kontaktów transgranicznych, należy zrozumieć społeczne, kulturowe i polityczne aspekty życia mieszkańców obu stron granicy. Wielu badaczy, szczególnie tych zajmujących się północnym odcinkiem polsko-niemieckiej granicy, zwraca uwagę, że pogranicze, rozumiane jako strefa konfrontacji i przenikania się praktyk społecznych i kulturowych⁽¹⁾, w chwili obecnej dopiero się na tym terenie tworzy⁽²⁾. Można powiedzieć, że jest to raczej przygranicze niż pogranicze⁽³⁾. Ludzie wiedzą, że po drugiej stronie rzeki jest inne państwo, mieszkają tam ludzie którzy mówią innym językiem, inaczej obchodzą kwestię, mają inne przyzwyczajenia kulinarne, albo też chodzą, jeżeli w ogóle, do innych kościołów. Podczas gdy mieszkańcy niemieckiej strony mogą widzieć w Gryfinie – Greifenhagen, w Szczecinie – Stettin a w Widuchowej - Fiddichow, czyli miejscowości w których urodzili się czy mieszkali ich przodkowie, po polskiej stronie tylko w pojedynczych przypadkach możemy mówić o obecności niemieckich terenów przygranicznych w pamięci społecznej. Do Niemiec jeżdżono się na wymiany młodościowe między PRL a NRD; w okresach gdy reżim przekraczania granicy państwowej zdejmował ograniczenia dla mieszkańców przygranicza można było tam się udać na zakupy; a po 1990 roku na „juni”. Jednakże dla wielu osób granica państwa oznaczała przez wiele lat swego rodzaju koniec dostępnego świata. Takie podejście do „drugiej strony rzeki” było i jest obecne nawet po otwarciu w samym Gryfinie przejścia dla ruchu pieszego i rowerowego w 1996 roku, samochodowego w 2004, czy nawet zniesieniu przejścia granicznego i otwarciu granicy państwowej po wejściu Polski do strefy Schengen w roku 2007.

Nie jest tak jednak dla wszystkich. Jest wiele osób na przygraniczu, które świadomie chcą tworzyć pogranicze – jednocząc nie ich cele i wizje funkcjonowania tego rodzaju się pogranicza są bardzo różne. Niektórzy starają się myśleć o świecie bez granic, nie tylko państwowych ale i językowych. Nie powstrzymuje ich nawet to, że granica polsko-niemiecka jest w sferze językowej dużo trudniejsza do przekraczania niż inne granice Polski. Aktywności stowarzyszenia Nowa Amerika, mimo iż organizując swoje spotkania korzystają z pomocy tłumacza, w sferze symbolicznej próbują stworzyć „język nowamerykański”, w którym niemieckie słowa przeplatają się z polskimi:

Möchte man mit uns leben,
zusammen wollen wir das Beste streben
Du chodź o to zu verstehen,
es ist ein neuer Raum für Ideen.
A wir lassen uns hier alle stehen,
Neue Amerika hilft uns dabei ([4](#)).

Jednakże niewielu mieszkańców przygranicza interesuje się działaniami nowoamerykanów, nawet wśród tych z nich, którzy w otwarciu granicy państwowej widzą istotny potencjał dający im osobliwie nowe możliwości. Można się spotkać z opinią, że warunkiem współpracy transgranicznej są jasno określone granice narodowe – aby współpracować trzeba najpierw wiedzieć gdzie kończy się Niemiec a zaczyna Polak. Takie inicjatywy związane z przywracaniem pamięci o niemieckiej historii tych ziem nie zawsze spotykają się ze zrozumieniem.

Nie znaczy to jednak, że zainteresowania kontaktem z niemiecką stroną nie ma. Są wspólne przedstawienia teatralne, wymiany szkół i współpraca przedszkoli, są targi i inicjatywy biznesowe, które granice przekraczają. W ciągu ostatnich kilkunastu lat wielu Polaków, szczególnie młodych rodzin z dziećmi, zdecydowało się na zakup nieruchomości po niemieckiej stronie – za cenę mającego mieszkania w Szczecinie czy nawet Gryfinie można kupić dom w Gartz czy Staffelde. Jednakże czy dla obywatela Polski zamieszkanie w Mescherin, Rosow czy Tantow oznacza „wyprowadzkę do Niemiec”, „wyjazd za granicę” czy „emigrację”? Wielu Polaków remontujących dla siebie domy po niemieckiej stronie, pracuje w Polsce, jeździ na zakupy do polskich supermarketów czy nadal używa polskiej sieci komórkowej.

Co ważne, na granicy nie spotykają się abstrakcyjni czy generyczni „Polacy” z „Niemcami”, ale żywi ludzie, mający własne preferencje, historię życia, wiek i płeć, zanurzeni w pamięci społeczności i kulturowej. Potomkowie zesłańców syberyjskich, mieszkańców okolic Wilna i Lwowa, robotników przymusowych z czasów II Wojny Światowej, Rzeszowszczyzny, czy innych polskich regionów, którzy przyjechali tu zaraz po II Wojnie Światowej lub w latach 1970-tych, gdy budowano elektrownię „Dolna Odra”, spotykają się z ludźmi, których przodkowie mieszkali w Mescherin od wielu pokoleń, lub osiedli tam po przyjeździe z dzisiejszego Stargardu, Szczecina czy innych ziem, które po 1945 roku przypadły Polsce. Spotykają się młodzi rodzice z emerytami, przedsiębiorcy, dziennikarze i artyści z miłośnikami lokalnej historii, byłymi pracownikami socjalistycznych gospodarstw rolnych i bezrobotnymi. W socjologicznych pracach dotyczących polsko-niemieckich stosunków można przeczytać, że Niemcy uznawani są przez Polaków za kraj zamożniejszy, dający większe możliwości zarobków, czy bardziej uporządkowany niż Polska ([5](#)). Nie odnosi się to jednak zawsze do mieszkańców przygranicza – zachodniemiecki stereotyp Ossi jako osoby nieprzystosowanej do funkcjonowania w warunkach liberalnej gospodarki rynkowej jest też obecny wśród przygranicznych Polaków, którzy tak nie mają za sobą socjalistycznej przeszłości. W wielu przypadkach to Polacy postrzegają siebie, a często tak są postrzegani przez przedstawicieli niemieckiej administracji na terenach przygranicznych, jako bardziej przedsiębiorczych, bogatszych i lepiej wykształconych – jako tych, dzięki którym ten region może żyć i się rozwijać.

To, w jaki sposób postrzegane są relacje polsko-niemieckie na przygraniczu zależy od tego kto spotyka się z kim i w jakim celu.

Poszczególne podprojekty skupiają się na różnych sferach, w których mieszkający dwóch stron granicy się spotykają – czasem z własnej potrzeby, a czasem dlatego, że współpraca polsko-niemiecka może zapewnić finansowanie, które pozwoli na wprowadzenie zmian w życiu poszczególnych osób lub lokalnych wspólnot.

Agnieszka Halemba

Przypisy:

1. [Magdalena Zowczak](#) [1] 2013 Religijność na pograniczach. Eseje Apokryficzne. Studia Ethnologica. Wydawnictwo DIG: Warszawa; Michael Herzfeld 2004 Antropologia. Praktykowanie teorii w Kulturze i społeczeństwie, tłum. M.M. Pechacek. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego: Kraków .
2. Michał Buchowski 2004 Granica a uprawianie antropologii – uwagi wstępne, w: M. Buchowski, A. Brenck (red.), Polska – Niemcy. Pogranicze kulturowe i etniczne. Wrocław i Poznań: 7-11. Paweł Ładykowski 2013 Współczesny Szczecin – ahisteryczna aglomeracja transgraniczna? Zeszyty Etnologii Wrocławskiej 19/2: 43-58.
3. Andrzej Sadowski 2004, Pogranicze jako przedmiot badań socjologicznych w warunkach integracji europejskiej, w: K. Krzysztofek, A. Sadowski (red.), Pogranicza i multikulturalizm w warunkach Unii Europejskiej. Implikacje dla wschodniego pogranicza Polski, t. I, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.
4. <http://www.nowa-amerika.eu/informacjon/hymn> [2] dostęp 24.02.2017
5. Zbigniew Kurcz 2012 Powrót pograniczy. Entuzjazm, normalność, problemy, w: K. Frysztański, P. Sztompka (red.), Polska początku XXI wieku: przemiany kulturowe i cywilizacyjne, Polska Akademia Nauk, Komitet Socjologii, Warszawska Drukarnia Naukowa PAN, Warszawa.

Powinno być materiały [Życie na granicy Gartz-Gryfino](#) [3]

Adres URL źródła: <https://etnologia.uw.edu.pl/wprowadzenie-zycie-na-granicy-transnarodowe-praktyki-mieszkancow-niemiecko-polskiego-pogranicza>

Odnosić

- [1] <https://etnologia.uw.edu.pl/instytut/ludzie/pracownicy/magdalena-zowczak>
[2] <http://www.nowa-amerika.eu/informacjon/hymn>
[3] <https://etnologia.uw.edu.pl/zycie-na-granicy-gartz-gryfino>